

ÜNİTE ÖZETİ

TARİH VE ZAMAN

Tarih Bilimine Giriş · Yöntem, Kaynaklar, Takvimler ve Çağlar

TYT

AYT

MSÜ



TARİH VAKTİ

tarihvakti.com

Hazırlayan: Ramazan Yıldırım

Ekim 2026

TARİH NEDİR?

Tarih, geçmişte yaşamış insan topluluklarının siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini **yer ve zaman** göstererek, **sebep-sonuç ilişkisi** içinde ve **belgelere dayanarak** inceleyen bilimdir.

TARİHİN ÖZELLİKLERİ

- Tarihî olaylar bir kez yaşanır, **tekrarlanmaz**; deney ve gözlem yapılamaz.
- Tarihçi olayları kendi döneminin değer yargılarıyla değil, **olayın geçtiği dönemin şartlarıyla** değerlendirmelidir.
- Tarih **tarafsız** ve **belgeye dayalı** olmalıdır; yeni belgeler bulundukça bilgiler değişebilir.
- Tarihî olaylarda kesin yargılara değil, kaynakların izin verdiği ölçüde yorumlara ulaşılır.

TARİH BİLİMİNİN YÖNTEMİ

Aşama	Açıklama
Kaynak araştırması	Olayla ilgili yazılı, sözlü ve yazısız kaynakların toplanması
Tasnif (sınıflandırma)	Kaynakların konu, yer ve zamana göre düzenlenmesi
Tahlil (çözümleme)	Kaynakların incelenmesi; eski yazıların okunması
Tenkit (eleştiri)	Kaynakların güvenilirliğinin sınanması
Terkip (sentez)	Elde edilen bilgilerin birleştirilerek yorumlanması ve yazılması

Sınav notu: Tarih bir sosyal bilimdir; olaylar laboratuvarında tekrar edilemediği için tarihçi kaynakları karşılaştırarak çalışır.

KAYNAKLAR VE YARDIMCI BİLİMLER

TARİHİ KAYNAKLAR

- **Birinci el kaynak:** Olayın geçtiği döneme ait belge ve eserler (ferman, antlaşma metni, kitabe, sikke, hatıra).
- **İkinci el kaynak:** Birinci el kaynaklardan yararlanılarak sonradan yazılan eserler (araştırma, ders kitabı).
- **Yazılı kaynaklar:** Kitabeler, fermanlar, kronikler, gazeteler. **Sözlü kaynaklar:** Destan, efsane, atasözü. **Yazısız kaynaklar:** Arkeolojik kalıntılar, araç gereçler, mimari eserler.

TARİHE YARDIMCI BİLİMLER

Bilim	İnceleme alanı
Arkeoloji	Kazılarla ortaya çıkarılan kalıntılar
Antropoloji	İnsan topluluklarının fiziki ve kültürel özellikleri
Etnografya	Toplulukların gelenek, görenek ve kültürü
Paleografya	Eski yazılar
Epigrafya	Taş, maden gibi sert malzemeler üzerindeki yazılar (kitabeler)
Nümizmatik	Paralar (sikkeler)
Diplomatik	Resmî belgeler (ferman, berat)
Sfragistik	Mühürler
Heraldik	Arma, bayrak ve nişanlar
Kronoloji	Zaman ve takvimler
Filoloji	Dil ve dilin gelişimi
Coğrafya	Olayların geçtiği mekân

TARİHİN SINIFLANDIRILMASI

- **Zamana göre:** İlk Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ, Yakın Çağ tarihi.
- **Mekâna göre:** Türkiye, Avrupa, Asya tarihi.
- **Konuya göre:** Siyasi, sosyal, ekonomik, kültür, sanat tarihi.

ZAMAN VE TAKVİMLER



Takvim	Özellik
On İki Hayvanlı Türk Takvimi	Güneş yılı esaslı; her yıl bir hayvan adıyla anılır, 12 yılda bir döngü tamamlanır. Göktürkler ve Uygurlarda kullanıldı
Hicri Takvim	Ay yılı esaslı (354 gün); başlangıcı Hicret (622). Hz. Ömer döneminde (638) resmî takvim olarak kabul edildi
Celali Takvimi	Güneş yılı esaslı; Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah döneminde Ömer Hayyam başkanlığındaki heyetçe hazırlandı (1079)
Rumi Takvim	Başlangıcı Hicret, hesabı güneş yılı; Osmanlı'da 1840'tan itibaren mali işlerde kullanıldı
Miladi Takvim	Güneş yılı esaslı; başlangıcı Hz. İsa'nın doğumu. 1582'de Papa XIII. Gregorius döneminde düzeltildi; Türkiye'de 1 Ocak 1926'dan itibaren resmî

Sınav notu: Ay yılı güneş yılından yaklaşık 11 gün kısadır; bu nedenle Hicri takvimde aylar ve bayramlar mevsimlere göre kayar. Mısırlılar güneş, Sümerler ay yılına dayalı takvimi kullanmıştır.

ÇAĞLAR VE YÜZYIL HESABI

Çağ	Başlangıç ve bitiş
Tarih öncesi	Yazının icadına kadar: Taş Devri (Paleolitik, Mezolitik, Neolitik) ve Maden Devri (Bakır, Tunç, Demir)
İlk Çağ	Yazının icadı (MÖ 3200 dolayları, Sümerler) – Kavimler Göçü (375) veya Batı Roma'nın yıkılışı (476)
Orta Çağ	375 / 476 – İstanbul'un fethi (1453)
Yeni Çağ	1453 – Fransız İhtilali (1789)
Yakın Çağ	1789 – günümüz

Dikkat: Bu çağ ayrımı Avrupa tarihine göre yapılmıştır. Bütün toplumlar için aynı tarihlerde geçerli değildir; örneğin yazıyı farklı toplumlar farklı zamanlarda kullanmaya başlamıştır.

YÜZYIL HESABI

- Bir yüzyıl 100 yıldır. **1453** yılı **XV. yüzyıl**dır (1401–1500).
- Yüzyılın ilk yarısı 1–50, ikinci yarısı 51–100. yıllardır. Çeyrekler 25'er yıllık dilimlerdir.
- Milattan önce (MÖ)** yıllar geriye doğru sayılır: MÖ 209, MÖ 318'den sonradır.
- MÖ ve MS arasında **0 yılı yoktur**; MÖ 1'den sonra MS 1 gelir.

ÖNEMLİ TARİHLER

Tarih	Olay
622	Hicret; Hicri takvimin başlangıcı
638	Hicri takvimin resmî olarak kabulü (Hz. Ömer)
1079	Celali Takvimi
1582	Gregoryen (Miladi) takvim düzenlemesi
1840	Rumi takvimin mali işlerde kullanılması
1 Ocak 1926	Türkiye'de Miladi takvime geçiş

SINAVDA EN ÇOK ÇIKAN 10 BİLGİ

1. Tarih; olayları **yer ve zaman** göstererek, **sebep-sonuç** ilişkisi içinde ve **belgelere dayanarak** inceler.
2. Tarihî olaylar tekrarlanmaz; **deney ve gözlem** yapılamaz.
3. Tarihçi olayları kendi dönemine göre değil, **olayın geçtiği dönemin şartlarına** göre değerlendirir.
4. Tarihin yöntemi: kaynak araştırması → tasnif → **tahsil** → **tenkit** → **terkip**.
5. **Nümizmatik** paraları, **epigrafya** kitabeleri, **paleografya** eski yazıları, **diplomatik** resmî belgeleri inceler.
6. On İki Hayvanlı Türk Takvimi **güneş yılı** esaslıdır.
7. Hicri takvimin başlangıcı **622 Hicrettir**; Hz. Ömer döneminde kabul edildi.
8. Celali Takvimi **Melikşah** döneminde **Ömer Hayyam** başkanlığında hazırlandı.
9. Türkiye **1 Ocak 1926**'dan itibaren Miladi takvimi resmî olarak kullanır.
10. Çağ ayrımı Avrupa merkezlidir: İlk Çağ, Orta Çağ (375/476–1453), Yeni Çağ (1453–1789), Yakın Çağ (1789–).

KAYNAKÇA

MEB Tarih 9 ders kitabı · TDV İslâm Ansiklopedisi ("Takvim", "Hicrî Takvim", "Celâlî Takvim" maddeleri) · Türk Tarih Kurumu yayınları · ÖSYM YKS çıkmış sorular · Tarih Vakti konu anlatımları (tarihvakti.com/tarih-ve-zaman)

Konu anlatımlarının tamamı, harita ve çıkmış sorularla: tarihvakti.com/tarih-ve-zaman